

Wąsiewski, Grzegorz

Uniwersytet Powszechny w Sierpcu (1936 r.)

Notatki Płockie 56/4(229), 31-33

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UNIwersYTET POWSZECHNY W SIERPCU (1936 R.)

Abstrakt

Artykuł omawia inicjatywę powstania i krótkiego funkcjonowania Uniwersytetu Powszechnego w Sierpcu, instytucji społecznej zajmującej się edukacją dorosłych. Działał on w okresie od 12 stycznia 1936 roku do 27 listopada 1936 roku. Społecznie uczyli w nim miejscowi nauczyciele, księża, przedstawiciele palestry, urzędnicy, dziennikarze prasy regionalnej. Uniwersytet Powszechny w Sierpcu był próbą uaktywnienia części społeczności lokalnej w celu podnoszenia swoich indywidualnych umiejętności i pozyskiwania wiedzy.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Powszechny w Sierpcu 1936 r., wykaz prelegentów i wykładowców

Życie małego miasta, Sierpca, w okresie międzywojennym było trudne i mieszkańcy odczuwali dotkliwie tego skutki. Niskie uprzemysłowienie, słaba sieć drogowa i kolejowa nie sprzyjała rozwojowi miasta. Wykształcenie ludności było słabe. W roku 1921 na Mazowszu było 32,5% analfabetów, w roku 1931 – 22,4%. W powiecie sierpeckim w 1930 roku jedna trzecia mieszkańców nie potrafiła czytać¹.

W lokalnym środowisku byli ludzie, którzy doskonale zdawali sobie sprawę z doniosłości znaczenia kształcenia mieszkańców miasta, również osób dorosłych. Na pierwszej Konferencji Nauczycielskiej rejonu Sierpc, która opracowywała zagadnienia organizacyjne nauczania w roku szkolnym 1935/1936, oprócz zagadnień merytorycznych dotyczących szkolnictwa regionu zrodził się pomysł utworzenia Uniwersytetu Powszechnego. Idea ta została zaszczerpiona na sierpecki grunt z działających w kraju tego rodzaju instytucji. W latach międzywojennych jedną z najbardziej dojrzałych organizacyjnie i merytorycznie form edukacji dorosłych zorganizowanych przez samorząd miejski był Uniwersytet Powszechny w Warszawie utrzymywany przez Sekcję Oświaty Pozaszkolnej Magistratu m.st. Warszawy². „Uniwersytet powstał już w 1915 roku, nawiązując do tradycji oświatowych Uniwersytetu dla Wszystkich. [...] Jego rola sprowadzała się do urządzania luźnych odczytów. Po pewnym czasie wprowadzono cykle odczytowe, dające słuchaczom pełniejszy obraz danego zjawiska. Najwyższą organizacyjną formą pracy oświatowej Uniwersytetu, były wykłady z różnych dziedzin”³. Wszystkie te formy zajęć prowadzone były równolegle dla słuchaczy o różnym poziomie wykształcenia. „Specyfika organizacyjna i metodyczna [...] była odmienna od stosowanej w pozostałych instytucjach kształcenia dla młodzieży i dorosłych. Nie było w nich egzaminów wstępnych i selekcji podczas naboru. Nie było także odpytywania słuchaczy na zajęciach czy egzaminowania. [...] Sposoby motywowania

słuchaczy do nauki i aktywności były inne: oryginalne programy dostosowane do potrzeb słuchaczy, atrakcyjny dobór treści i organizacji zajęć, aktywizowanie słuchaczy przez wymianę doświadczeń życiowych i zawodowych, dyskusje, wycieczki, uczestnictwo w różnych działaniach społecznych w środowisku, stworzenie klimatu współpracy i wzajemnej działalności intelektualnej oraz społecznego dialogu i rozmowy, wspólnej zabawy i współpracy w rozwiązywaniu ważnych społecznie spraw.[...] Zajęcia w Uniwersytecie miały charakter otwarty.[...] Ważną częścią pracy Uniwersytetu było wdrażanie słuchaczy do samokształcenia przez czytelnictwo książek i prasy.[...] Uniwersytet Powszechny m.st. Warszawy stał się wzorem dla innych instytucji podobnego typu w różnych miastach naszego kraju, pionierem samorządowego ruchu oświatowego”⁴.

Czerpiąc z doświadczeń innych, postanowiono podobną instytucję powołać w Sierpcu. Konferencja organizacyjna powołująca Uniwersytet Powszechny w Sierpcu odbyła się 6 grudnia 1935 roku pod przewodnictwem Inspektora Szkolnego Jana Gondzika. Wśród osób powołujących do życia tę instytucję należy wymienić zastępcę inspektora ds. oświaty dorosłych w obwodzie sierpeckim Franciszka Midurę. W konferencji uczestniczyli nauczyciele sierpeccy oraz inteligencja miasta⁵. Ustalono zakres tematyczny spotkań oraz prelegentów dla wybranych przedmiotów. Postanowiono, że na Uniwersytecie Powszechnym będą prowadzone wykłady dla młodzieży pozaszkolnej, której wykształcenie jest na poziomie VII klasy szkoły powszechnej⁶. Zadbano również o rozpropagowanie idei wykładów na Uniwersytecie Powszechnym wśród organizacji społecznych i zawodowych miasta Sierpca.

Uniwersytet Powszechny rozpoczął swoją działalność 12 stycznia 1936 roku. O godzinie 16⁰⁰ w Szkole Powszechnej nr 1 w Sierpcu odbył się pierwszy inauguracyjny wykład pt. „O budowie wszechświata”, który wygłosił Inspektor Szkolny

Jan Gondzik. Spotkanie rozpoczęła ks. dr Leon Pomaski oraz wicestarosta Morłowski, którzy wygłosili słowo wstępne. Na spotkaniu tym obecnych było około 60 osób z miasta i okolicy. Byli to przedstawiciele władz, szkolnictwa oraz miejskich organizacji społecznych i zawodowych. Największą część stanowili jednak zainteresowani pomysłem słuchacze. Po zakończeniu wykładu ustalono ze słuchaczami, że wykłady odbywać się będą w każdą niedzielę od godziny 15⁰⁰ do 19⁰⁰. Uzgodnienie to dotyczyło okresu zimy i wiosny 1936 roku. Był to okres roku, gdzie zainteresowani dysponowali wolnym czasem. W okresie letnim i jesiennym był czasem prac sezonowych, szczególnie w rolnictwie, gdzie słuchacze poszukiwali źródła zarobkowania. Należy pamiętać, że był to okres kryzysu gospodarczego Polski.

W dniu 9 lutego 1936 roku Uniwersytet Powszechny przeprowadził następane zajęcia. Miejsce spotkań słuchaczy była Szkoła Powszechna nr 1. O godzinach 15⁰⁰–16⁰⁰ – zajęcia *Literatury Polskiej* prowadził Stanisław Kopyra. 16⁰⁰–18⁰⁰ wykład z *Etyki* wygłosił ks. Marian Golon. W czasie 18⁰⁰–18¹⁵ „*Gazetę mówioną*” przedstawił Franciszek Kołodziejewski⁷.

8 marca 1936 roku odbyły się zajęcia Uniwersytetu Powszechnego w następującym rozkładzie: 15⁰⁰–16⁰⁰ wykład pt. „*Współczesne prądy społeczno-polityczne*” wygłosił Stanisław Urbanowski, 16⁰⁰–18⁰⁰ zajęcia *Etyki* poprowadził ks. Marian Golon, 18⁰⁰–19⁰⁰ „*Gazetę mówioną*” przedstawił Ludwik Bomert⁸.

15 marca 1936 roku na Uniwersytecie Powszechnym w Sierpcu odbyły się następujące wykłady: 15⁰⁰–17⁰⁰ „*Ogólne zasady prawa*” wykład przedstawił sędziego Ryszard Bock, 17⁰⁰–18⁰⁰ wykład pt. „*Historia kultury*” przygotowała i poprowadziła prof. Kwiatkowska, 18⁰⁰–19⁰⁰ „*Gazetę mówioną*” przedstawił Ludwik Bomert⁹.

Pierwszy okres działalności zakończył się 5 kwietnia 1936 roku. W tym czasie przeprowadzono 39 godzin wykładów w ciągu 13 niedziel. Na wszystkich wykładach było 349 słuchaczy. Przeciętnie obecnych na wykładzie było 26 osób. Odnotować należy, że stałych słuchaczy było 21. W spotkaniach uczestniczyli też licznie osoby starsze.

Przedmioty jakie były wykładane:

Przyroda w liczbie 4 godzin. Prelegentami byli: Jan Gondzik – 2 godz., Jerzy Gil – 1 godz., inż. Borkowski – 1 godz.

Etyka 3 godziny – ks. Marian Golon.

Literatura polska w liczbie 7 godz. Prelegentami byli: Stanisław Kopyra – 2 godz., Franciszek Midura – 5 godz.

Ekonomia 4 godz. – Stanisław Urbanowski.

Kultura i cywilizacja w Polsce 2 godz.

– prof. Kwiatkowska.

Nauka o Polsce współczesnej 10 godz. Prele-

gentami byli: Aleksander Rylman – 3 godz., Zygmunt Strzemzalski – 1 godz., Ryszard Bock – 2 godz., Stefan Gapiński – 4 godz.

Gazeta mówiona 7 godzin. Prelegentami byli: Ludwik Bomert – 4 godz., Franciszek Kołodziejewski – 1 godz., Stefan Gapiński – 2 godz. **Rolnictwo** 2 godz. – Tadeusz Czaplicki.

Praca na Uniwersytecie Powszechnym została przerwana z uwagi na zmniejszenie frekwencji związane z pracami wiosenno-letnimi. Znacząca część słuchaczy nie posiadała stałego zatrudnienia lecz pracowała dorywczo. Jednak postanowiono na jesieni 1936 roku wznowić zajęcia.

20 listopada 1936 roku odbyło się zebranie organizacyjne Uniwersytetu Powszechnego celem omówienia planów i zamierzeń w roku szkolnym 1936/1937. Ustalono, że zajęcia odbywać się będą w środy i piątki w godzinach 19⁰⁰–21⁰⁰. Na zebraniu obecnych było 19 osób. Była to młodzież, która w okresie zimowo-wiosennym stanowiła grupę tzw. stałych słuchaczy. W dniu 25 XI 1936 roku odbył się pierwszy wykład na temat: *Co to jest społeczeństwo?* Drugim wykładem w tym dniu był temat: *Gospodarstwo społeczne*. Czytano również urywki książki pt. „*Włóczęga dookoła świata*”, której autorem był Richardo Kotza. W książce opisywano życie Japonii. Wykłady prowadził Stefan Gapiński. Na spotkaniu było 24 słuchaczy. W dniu 27 XI 1936 roku odbyły się kolejne zajęcia Uniwersytetu Powszechnego. Tematem wykładu, który poprowadził kierownik Stanisław Urbanowski było *Znaczenie dostępu Polski do morza. Zagadnienia kolonialne w Polsce*. Na wykładzie obecnych było 27 słuchaczy. Przy Uniwersytecie Powszechnym czynna była biblioteka dla stałych słuchaczy¹⁰. Brak jest materiałów źródłowych na temat dalszych losów Uniwersytetu Powszechnego w Sierpcu. Prawdopodobnie na skutek małego zainteresowania zajęcia początkowo zawieszono i nigdy nie wznowiono. Udokumentowany okres działalności Uniwersytetu Powszechnego w Sierpcu to czas od 12 stycznia 1936 roku do 27 listopada 1936 roku.

Osobą, która najbardziej zaangażowana była w pracę Uniwersytetu Powszechnego w Sierpcu był Stefan Gapiński. On prowadził najwięcej wykładów i spotkań. Jego artykuły prasowe posłużyły do przypomnienia tego epizodu edukacyjnego w międzywojennym Sierpcu. Jego podsumowanie pracy pierwszego okresu działalności Uniwersytetu przepełnione jest pasją, zaangażowaniem i bezinteresownym oddaniem sprawom edukacji dorosłych społeczności miasta Sierpca. Pisał on między innymi „Czy warto było tą pracę podjąć? Bez wątplenia, każdy przyzna, że warto [...] Była to rzetelna praca [...] prelegentów, którzy wywiązywali się solidnie z dobrowolnie przyjętych obowiązków. [...] Stosunek prelegentów do

pracy był bardzo poważny, nacechowany życzliwością i podsuwaniem słuchaczom ożywczych koncepcji, które pobudzają umysł do myślenia. [...] Realizacja tego pomysłu to pewien eksperyment. Czy jednak mamy bać się eksperymentu? Eksperyment to działanie, a bez działania nie ma postępu. Prawda, że kto nic nie robi ten nie błądzi, ale ponosi bardzo wielką stratę, bo nie tylko nie idzie naprzód, ale się cofa, a szybkobieżny prąd życia wymija go i pozostawia na coraz bardziej szarym końcu ludzkości i taki nigdy nie dobiegnie do mety..."¹¹.

Pragnę wymienić wykładowców, którzy społecznie uczyli młodzież i osoby dorosłe. Pracowali przy wypożyczaniu książek w bibliotece zorganizowanej dla potrzeb stałych słuchaczy Uniwersytetu. Są to ludzie, którzy winni znaleźć miejsce w naszej pamięci.

- Stefan Gapiński,
- Ludwik Bomert – polski patriota pochodzenia niemieckiego. Redaktor naczelny tygodnika „Ziemia Mazowiecka”. Za swoją „polską” działalność zamordowany wraz z żoną przez Niemców w 1939 roku,
- Prof. Kwiatkowska,
- Jan Gondzik – dyrektor seminarium nauczycielskiego im. Waleriana Łukasińskiego w Wymiślinie. Nauczyciel geografii. Inspektor szkolny obwodu obejmującego Sierpc, Rypin, Płońsk,
- Tadeusz Czaplicki – komisarz,
- Franciszek Kołodziejcki,
- Ks. Marian Golon – w latach 1932–1937 pracował w Sierpcu jako prefekt szkół powszechnych,
- Ryszard Bock – sędzia,
- Zygmunt Strzemżalski – radca,
- Aleksander Rylman – Naczelnik Urzędu Skarbowego w Sierpcu,

- Stanisław Urbanowski – Kierownik Działu Egzekucji Urzędu Skarbowego w Sierpcu,
- Franciszek Midura – był nauczycielem, zastępcą inspektora ds. oświaty dorosłych w sierpeckim oddziale szkolnym. Był bardzo zaangażowany w kształcenie i samokształcenie dorosłych. Był redaktorem naczelnym dwutygodnika „Echo Powiatu Sierpeckiego”,
- Stanisław Kopyra – nauczyciel Szkoły Powszechnej nr 1 im. Adama Mickiewicza w Sierpcu. Pod jego kierownictwem samorząd uczniowski tej szkoły wydawał czasopisma „Żak”. Współpracował przy opracowaniu wydanego w 1943 roku *Elementarza*,
- Inż. Borkowski,
- Jerzy Gil – nauczyciel Szkoły Powszechnej nr 1 im. Adama Mickiewicza w Sierpcu¹².

Edukacja dorosłych jest twórczym procesem dynamizującym życie społeczne. Zawarte w niej treści i cele odpowiednio dobrane, służą zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych jednostek i grup społecznych. Poznawanie nowych wiadomości i umiejętności udoskonala wykonywanie pracy zawodowej, pozwala dobrze wykorzystywać wolny czas. Dorosły uzyskuje większą sprawność w wykonywaniu swoich obowiązków, pozwala to na wyszukanie nowych sposobów wykonywania pracy – porzucenie rutyny. Rozwija osobowość, poprawia więzi interpersonalne. Sprawia, że osoby dorosłe podnoszą poczucie własnej wartości, pomaga w zmianie statusu materialnego. Człowiek dorosły jako uczeń jest osobą traktującą naukę poważnie, potrafiącą pokonać lenistwo. Edukacja dorosłych to szansa życiowa na zmianę pozycji w hierarchii społecznej.

Przypisy

¹ www.bryk.pl/teksty/studia/pozostale/pedagogika/23983-edukacja_doroslych_zagadnienia_golne.html/28.04.2011.
² Tamże
³ G. Radomski, *Prasa sierpecka okresu międzywojennego (1918–1939)*, „Sierpeckie Rozmaitości” 2001, nr 5
⁴ J. Baranowska (red), *Z doświadczeń Uniwersytetu Powszechnego m. st. Warszawy*, Warszawa 1933.
⁵ J. Miąso, *Uniwersytet dla Wszystkich*, Warszawa 1960.
⁶ T. Aleksander, *Wszechnice polskie dotychczasowy dorobek i potrzeba rozwoju*, www.chowanna.us.edu.pl/vol/ch25.pdf/26.04.2011.
⁷ St. Gapiński, *Szkoła i społeczeństwo, Uniwersytet Powszechny w Sierpcu*, „Ziemia Mazowiecka” 1936, nr 23 z 7 VI 1936 r., s. 2.

⁸ Tamże.
⁹ *Uniwersytet Powszechny*, „Ziemia Mazowiecka” 1936, nr 6 z 9 II, s. 6.
¹⁰ *Uniwersytet Powszechny*, „Ziemia Mazowiecka” 1936, nr 10 z 8 III, s. 5.
¹¹ *Uniwersytet Powszechny*, „Ziemia Mazowiecka” 1936, nr 11 z 15 III, s. 3.
¹² St. Gapiński, *Uniwersytet Powszechny*, „Ziemia Mazowiecka” nr 45 z 13 XII 1936 roku, s. 4.
¹³ St. Gapiński, *Szkoła i społeczeństwo, Uniwersytet Powszechny w Sierpcu*, „Ziemia Mazowiecka” 1936, nr 23 z 7 VI, s. 2.
¹⁴ Tamże.

THE COMMON UNIVERSITY IN SIERPC – 1936

Summary

The article discusses the initiative of the creation and short-lived operation of the Common University in Sierpc, a public institution, which was dealt with adult education. It operated from the 12th of January 1936 until the 27th of November 1936. Local teachers, priests, lawyers, officials and local press journalists taught there free of charge. The Common University in Sierpc was an activation attempt of the local community, to enhance their personal skills and to acquire knowledge.